

Финансиран во согласност со посебен договор за финансиска помош бр. 2017/388-041 за ЕУ ИПА II Мулти-Програма за корисниците Албанија, Босна и Херцеговина, Република Северна Македонија, Косово*, Црна Гора и Србија

* Ова назначување не е во спротивност со позициите за статусот и е во согласност со Резолуцијата 1244/199 на Советот за безбедност на ОН и мислењето на МСП за прогласувањето независност на Косово.

Инвестициски Фонд за Западен Балкан Инструмент за техничка помош за инфраструктурни проекти 7 (ИПФ7)

TA2017050 R0 IPA

WB18 MKD TRA 01

Основен проект и Оцена на влијанијата
врз животната средина од Автопатот А4
Скопје-Блаце

Секција 2: Изградба на автопат од
клучка со локален пат за село Блаце
(Клучка „Блаце“) до Скопје (клучка
„Стенковец“), km 2+000 to ~km 12+250

Рамка за откуп на земјиште и
преселување

Февруари 2022

Инвестициската рамка за Западен Балкан (ИРЗБ) е финансирана од Европската комисија во декември 2009 година, заедно со Банката за развој на Советот на Европа (БРСЕ), Европската банка за обнова и развој (ЕБОР), Европската инвестициона банка (ЕИБ), Билатералните донатори и земјите од Западен Балкан со цел да обезбедат финансирање за стратешки инвестициски проекти во земјите-кориснички. Подобните сектори вклучуваат развој на инфраструктурата во животната средина, енергетиката, транспортот, социјалниот и дигиталниот сектор, како и развојот на приватниот сектор. KfW и Светската банка последователно се приклучија на Рамката. Во јули 2017 година, KfW стана партнер организација.

Одрекување од одговорност

Оваа публикација е изработена со помош на Европската унија. Содржината на оваа публикација е единствената одговорност на конзорциумот IPF7 предводен од Хил Интернешнл и на ниеден начин не може да се одрази на ставовите на Европската Унија.

ПОДАТОЦИ ЗА ПРОЕКТОТ

ИМЕ НА ПОТПРОЕКТ	Основен Проект и Оценка на влијанието врз животната средина и социјалните аспекти за Автопат А4, Скопје - Блаце
РЕФЕРЕНЦА НА ПОТПРОЕКТОТ	WB18-MKD-TRA-01
WBIF SC ДАТУМ НА ОДОБРУВАЊЕ	13 декември 2017
ОДОБРЕН БУЏЕТ	€2,825,751
КОРИСНИЦИ	Министерство за транспорт и врски на Република Северна Македонија и Јавно претпријатие за државни патишта
СЕКТОР	Транспорт
ЗЕМЈА	Северна Македонија
ВОДЕЧКА МФИ	Европска банка за обнова и развој (ЕБОР)
ОДГОВОРНИ БАНКАРИ	Gonçalo Correia/ Билјана Милошеска
ПРОЕКТЕН МЕНАЏЕР НА СЕКТОРОТ	Ioannis Koutras
ДАТА	Февруари 2021
ВЕРЗИЈА	3
ИМЕ НА ИЗВЕШТАЈОТ	Рамка за откуп на земјиште и преселување

Ревизија	1	2	3	4
Дата	22 март 2021	22 јуни 2021	29 септември 2021	02 февруари 2022
Детали	Нацрт	Ревизија 1	Ревизија 2	Ревизија 3
Подготвено од	Борис Стипцаров	Борис Стипцаров	Борис Стипцаров	Борис Стипцаров
Проверено од	Менка Спировска	Менка Спировска	Менка Спировска	Менка Спировска
Одобрено од	Ioannis Koutras	Ioannis Koutras	Ioannis Koutras	Ioannis Koutras

Содржина

1.	Вовед.....	7
1.1	Цели и опфат на РОЗП	7
1.2	Опис на проектот	8
1.3	Резиме на влијанијата на проектот врз откупот на земјиште и средствата за егзистенција	10
1.3.1	Општи информации за идентификуваните влијанија врз откупот на земјиште и средствата за егзистенција	10
1.3.2	Тип и класификација на засегнатото земјиште според Агенција за катастар на РСМ	11
2.	Правна и институционална рамка и анализа на разликите.....	13
2.1	Национална легислатива за откуп на земјиште и обнова на средствата за егзистенција	13
2.2	Процес на експропријација	17
2.2.1	Основни одредби на националното Закон за експропријација	17
2.2.2	Процедура за експропријација	19
2.3	Барања на ЕБОР	20
2.4	Анализа на разликите	21
3.	Откуп на земјиште и преселување.....	24
3.1	Подобност и права.....	24
3.1.1	Подобност	24
3.1.2	Право на надомест	25
3.2	Процена на засегнатиот имот.....	29
3.3	Краен датум за компензација	31
3.4	Обнова на средствата за егзистенција	31
4.	Активности за имплементација	32
4.1	Изработка на ПОЗП и процес на негово одобрување	32
4.2	Процес на имплементација на ПОЗП	32
4.2.1	Единица за имплементација на ПОЗП	32
4.2.2	Жалби и оплаки	33
4.2.3	Суд	34
5.	Следење и евалуација	34
5.1	Внатрешно следење	34
5.2	Надворешно следење.....	35

6.	Објава на информации и учество на ЛЗП.....	35
7.	Трошоци и буџет	37
	ДОДАТОЦИ	38
	ДОДАТОК 1: Образец за поплаки	39
	ДОДАТОК 2: Процедура за решавање поплаки.....	40
	ДОДАТОК 3: Информации во регистарот на поплаки.....	41
	ДОДАТОК 4: Предлог содржина за ПОЗП	42

Кратенки

Кратенки	Значење
АКН	Агенција за катастар на недвижност
БИ	Барања за изведба
ВРСМ	Влада на РСМ
ГНЗ	Градежно неизградено земјиште
ГИЗ	Градежно изградено земјиште
ЕБОР	Европска банка за обнова и развој
ЕИП	Единица за имплементација на проектот
ЕИПОЗП	Единица за имплементација на ПОЗП
ЗПО	Земјиште под објект
ЈПДП	Јавно претпријатие за државни патишта
КРП	Комитет за решавање на поплаки
ЛЗП	Лица засегнати од проектот
МРП	Механизам за решавање поплаки
МТВ	Министерство за транспорт и врски
НЗ	Неплодното земјиште
ПЗ	Плодното земјиште
ПОЗП	План за откуп на земјиште и преселување
РСМ	Република Северна Македонија
РОЗП	Рамка за откуп на земјиште и преселување
TEN-T	Trans European Transport Networks

1. Вовед

Европската банка за обнова и развој (ЕБОР или Банката) размислува да обезбеди финансии за Министерството за транспорт и врски на Република Северна Македонија (МТВ) и Јавното претпријатие за државни патишта („ЈПДП“ или „Корисник“) на Република Северна Македонија ќе ја финансира изградбата на делницата од автопатот А4 Скопје – Блаце: „Изградба на автопат од клучка со локалниот пат за село Блаце (клучка „Блаце“) до Скопје (клучка „Стенковец“), км 2+000 до км 12+250“. Планираниот проект за автопат А4 Скопје – Блаце што ќе се финансира („Проектот“) ќе го поврзе Скопје со Косово преку рутата ба, а последното со Коридорот VIII како дел од проширувањето на основната мрежа TEN-T во Западен Балкан на Ориентот/ Исток-Мед коридор.

Според Политиката на животна средина и социјални аспекти (2019) на ЕБОР, проектот е категоризиран како проект од А категорија.

1.1 Цели и опфат на РОЗП

Европската банка за обнова и развој (ЕБОР) размислува да обезбеди финансии за Јавното претпријатие за државни патишта („ЈПДП“ или „Корисник“) на Република Северна Македонија за финансирање на изградбата на автопатот А4 Скопје – Блаце. Планираниот проект за автопат А4 Скопје – Блаце („Проектот“) ќе го поврзе Скопје со Косово преку рутата ба, а последното со Коридорот VIII како дел од проширувањето на основната мрежа TEN-T во Западен Балкан на Ориент/Источен Мед. Коридор.

Овој документ е Рамка за откуп на земјиште и преселување (РОЗП) за проектот и ги опишува принципите, целите и планираниот пристап кон откупот на земјиштето, преселувањето, компензацијата и обновувањето на средствата за живот. Целта на оваа рамка е да ги разјасни принципите на преселување, организациските аранжмани и критериумите за дизајн што треба да се применат на компонентите на проектот што треба да се подготват за време на имплементацијата на проектот. Откако ќе се дефинираат компонентите на проектот во овој дел од проектот и ќе станат достапни потребните информации, таквата рамка ќе се прошири во План за откуп на земјиште и преселување (ПОЗП) пропорционален на потенцијалните ризици и влијанија. Проектните активности кои ќе предизвикаат физичко и/или економско поместување нема да започнат се додека таков специфичен план не биде финализиран и одобрен од Банката.

Главните цели на РОЗП се:

- Обезбедување детали за политиките што ја регулираат експропријацијата на земјиштето, опсегот на негативни влијанија и правата;
- Презентација стратегија за постигнување на целите на политиката за преселување/откуп на земјиште;
- Да се обезбеди рамка за имплементација на наведените стратегии за да се обезбеди навремено стекнување на средства, исплата на компензација и испорака на други бенефиции за засегнатите лица од проектот (ЛЗП);
- Обезбеди за информациите од јавноста, консултациите и учеството, како и механизмите за поплаки во планирањето, дизајнирањето и спроведувањето на проектот;
- Обезбедете идентификувани извори и проценки на потребните ресурси за спроведување на ПОЗП;

- Да се обезбеди рамка за надзор, мониторинг и евалуација на спроведувањето на преселувањето.

РОЗР е подготвен во согласност со законодавството на барањата на РСМ и оние на ЕБОР, вклучително и еколошката и социјалната политика на ЕБОР (2019) и барањата за изведба (БИ), како што се БИ 5: откуп на земјиште, ограничувања за користење на земјиштето и присилно раселување

1.2 Опис на проектот

Вкупната должина на патната мрежа во Северна Македонија е 14.182 километри, од кои 242 километри магистрални патишта, 911 километри магистрални патишта, 3.771,5 километри регионални патишта и 9.258 километри локални патишта. Состојбата на поголемиот дел од мрежата е под стандардите. Патниот транспорт има најголем удел од сите видови транспорт во земјата, како во однос на товарот, така и во однос на патниците.

Локацијата на задачата е од Скопје (како врска со постојната обиколница на Скопје) до Блаце (на границата со Косово*) која е дел од 4.400 километри долгата северно-јужна европска рута Е65 која започнува во Малме, Шведска и завршува во Ханија, Грција. Трасата низ Македонија го опфаќа овој проект патен дел А4 Скопје - Блаце, А2а Скопје - Гостивар, А2е Гостивар - Охрид, А3б/А3м/А3е Охрид-Битола и А3б Битола- Меџитлија / Ники во Грција. Македонија ја развива и надградува својата патна мрежа со цел да се справи со новата транспортна шема која произлегува од трансформацијата на нејзината економија.

Поврзувањето на Република Северна Македонија со Косово, поточно поврзувањето на Скопје со Граничниот премин Блаце, се врши преку „постојниот национален автопат А4, изграден во 1969 година.

Интензивен меѓународен сообраќај, особено тежок товарен сообраќај кон Косово, кој има тенденција на постојан пораст, се одвива на делницата Скопје - Блаце. Оваа патна делница од сервисно и безбедносен аспект повеќе не ги задоволува потребите.

За да се надмине сегашната состојба, се наметнува потреба овој патен правец да стане автопат со голема сообраќајна фреквенција, односно кај автопатот А4 Скопје - Блаце (клучка Стенковец).

Планираниот автопат А4 Скопје – Блаце ќе го поврзе Скопје со Косово преку рутата ба, а подоцна со Коридорот VIII, како дел од проширувањето на основната мрежа TEN-T во Западен Балкан на коридорот Ориент/Источен Мед.

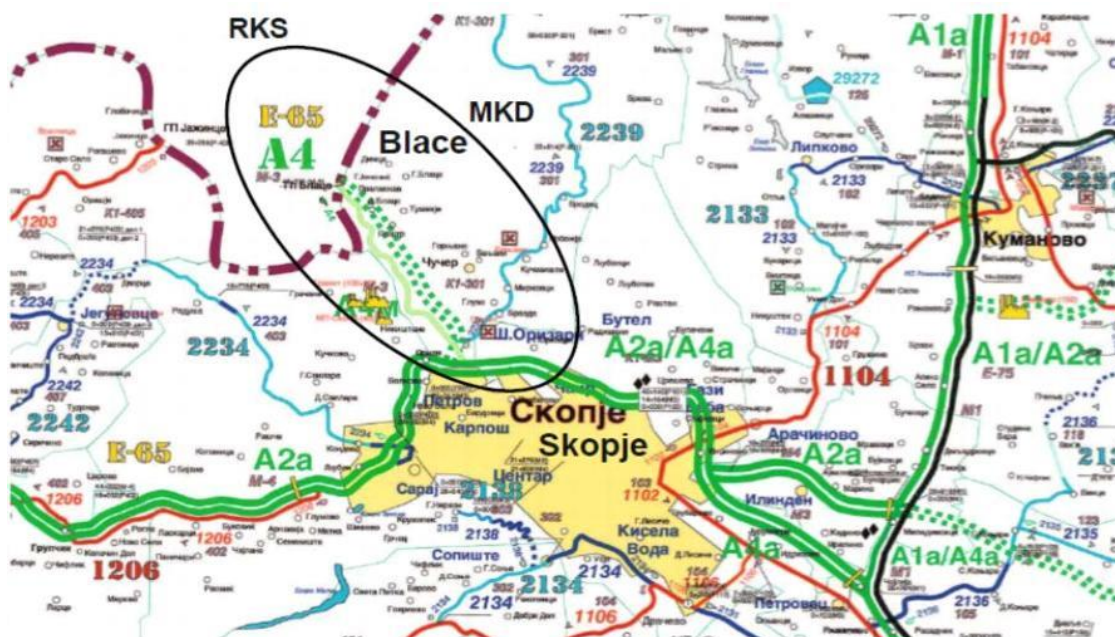
Проектната област се наоѓа само во една општина: Чучер - Сандево.

Слика 1 Мапа на локација на општината Чучер - Сандево

Корисниците на проектот, Министерството за транспорт и врски и Јавното претпријатие за државни патишта на Република Северна Македонија, преземаат активности за изработка, комплетирање и усогласување на проектната документација за изградба на автопатот А4, од клучка со локален пат за село Блаце (клучка „Блаце“) до Скопје (клучка „Стенковец“), km 2+000 до km 12+250, со вкупна должина од околу 10.250 km. На овој патен правец е предвидено да се изгради и наплата станица.

Во близина на трасата на автопатот минува постојниот магистрален пат А4 Скопје-Граничен премин „Блаце“ на кој се поврзани повеќе локални патишта кои обезбедуваат пристап до локацијата. Дополнително, пристапот до локацијата е обезбеден и од автопатот А2 (М-4) - обиколницата Скопје.

Слика 2 Мапа на локација на проектот и патната мрежа во пошироката проектна област

1.3 Резиме на влијанијата на проектот врз откупот на земјиште и средствата за егзистенција

1.3.1 Општи информации за идентификуваните влијанија врз откупот на земјиште и средствата за егзистенција

Овој проект се очекува да спроведе целосна експропријација на приватни имоти пред почеток на фазата на изградба (целосната експропријација е дефинирана со националното законодавство како пренос на целосна сопственост на имотот од претходниот сопственик на корисникот на експропријацијата - во овој случај, ЈПДП). Може да се појават и дополнителни привремени влијанија за време на градежните работи како што е наведено подолу.

Очекувани влијанија се:

а) **Загуба на материјални средства:**

- Мала загуба на искористено и неискористено земјоделско земјиште (пасишта, овоштарници, ниви)
- Мала загуба на помошни земјоделски и деловни објекти
- Неколку одвоени станбени објекти (викендичка и овчарска куќа).

б) **Загуба на средства за егзистенција и приход**

- Мала загуба на едногодишни/повеќегодишни култури
- Мал обем на поединечни случаи на земјоделски/сточарски активности
- Мала загуба на користено и некористено земјоделско земјиште
- Мала загуба во пристап до природните ресурси (бесплатни водни ресурси и пасишта) кои се користат во одгледување домашни животни (сточарство)
- Мала загуба на огревно дрво и/или овоштарници
- Привремен попречен пристап до сопственото земјиште, другите основни средства и расположливи ресурси (ниви, простории, шума, пасишта и друго) за сопствениците и корисниците на земјиштето во областа на влијание на проектот.

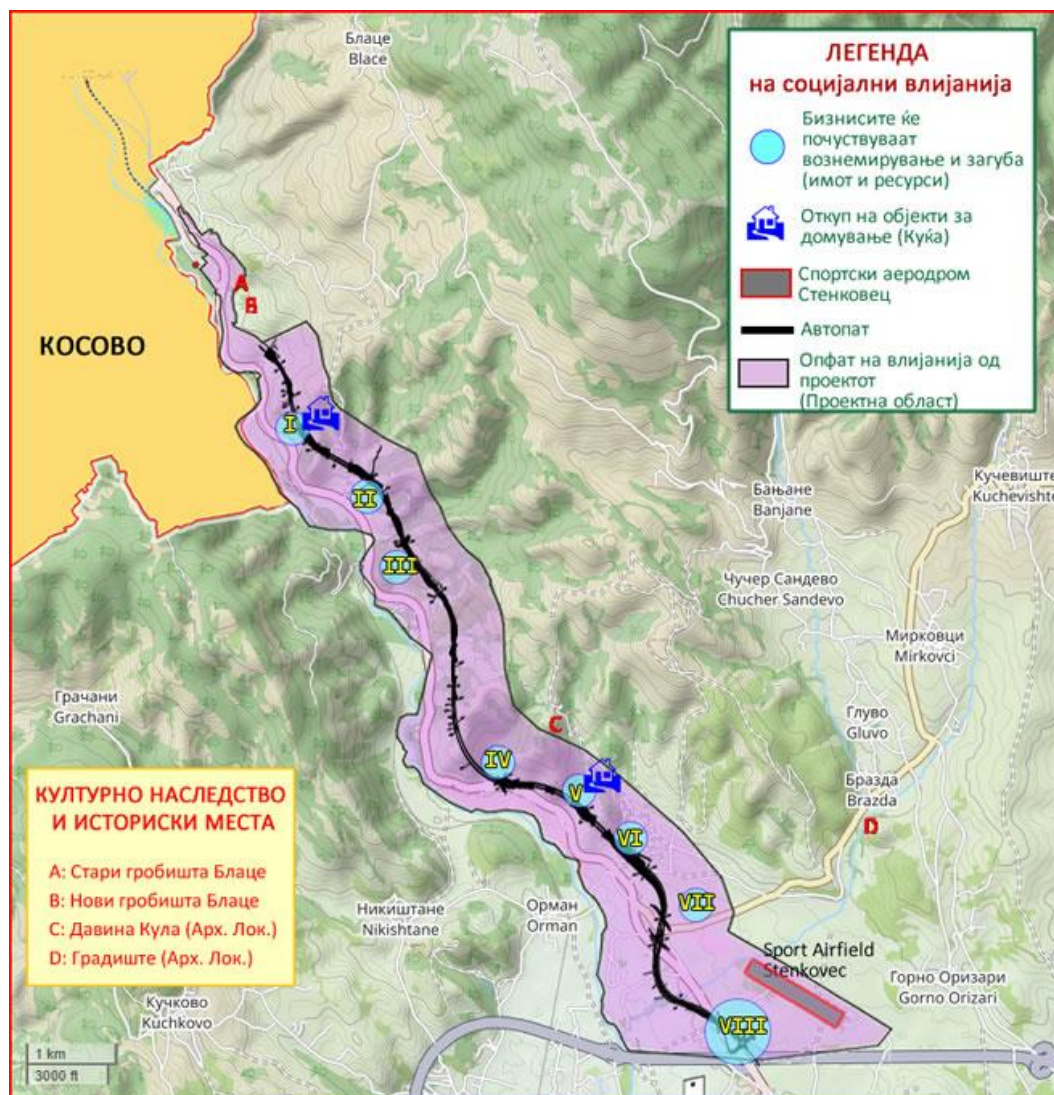
Документот за ОВЖССА подготвен за овој проект, ги идентификува прашањата поврзани со откупот на земјиштето, ограничувањата за користење на земјиштето и присилното раселување кои ќе настанат поради реализацијата на проектот.

При реализација на шесте посети на локацијата, извршени во периодот 2018-2021 година, за целите на ОВЖССА, беа одржани неколку неформално интервјуа поврзани со обезбедувањето на егзистенција, користење на земјиштето и социјалните податоци за присутните лица пресретнати на лице место. Беа спроведени интервјуа со цел да се идентификуваат потенцијално засегнатите луѓе и страни и до одреден степен да се разбере нивниот начин на обезбедување егзистенција.

Не е предвидено физичко преселување на луѓе или бизниси. Се очекуваат влијанија од мал обем врз средствата за егзистенција, и истите може лесно да се ублажат и/или компензираат.

Бизнис земјиште и помошни објекти кои не се од суштинско значење, може да бидат засегнати, но ниту еден бизнис не се очекува да биде значително засегнат за да се пресели.

Следната слика дава преглед на локацијата каде што ќе се појават прашања поврзани со физичко и економско поместување.

Слика 3 Идентификувани локации со физичка и економска дислокација, покрај губење земјиште

1.3.2 Тип и класификација на засегнатото земјиште според Агенција за катастар на РСМ

Земјиштето кое се користи, и кое може да се искористи за секаков вид на земјоделско, шумско и друго производство, се регистрира како Катастарска култура.

Според методот на користење, земјиштето се класифицира како:

- 1) Плодно земјиште
- 2) Неплодно земјиште

3) Земјиште под вода

Плодното земјиште се класифицира како: ниви, ниви под пластеници, ниви под помошни објекти, ниви под изградба/објекти за примарна обработка на земјоделски производи, оризови ниви, градини, овоштарници, лозја, ливади, пасишта, шуми, трска и мочуришта.

Неплодното земјиште се класифицира како: **природно неплодно земјиште** и **вештачко неплодно земјиште**. Природното неплодно земјиште вклучува: долини, камењари, плажи и друго природно неплодно земјиште. Вештачко неплодно земјиште е она за кое е донесен урбанистички план или урбанистичка планска документација. Како вештачко неплодно земјиште се смета:

- 1) Градежно неизградено земјиште (ГНЗ)
- 2) Градежно изградено земјиште (ГИЗ): Земјиште под објект (ЗПО).

Плодното земјиште (ПЗ) се класифицира во осум катастарски класи. За секоја употреба на катастарско земјиште, најплодното земјиште се класифицира во прва класа, земјиштето со нешто помала плодност се класифицира во втора класа и сè така редоследно до осмата (катастарска) класа. **Неплодното земјиште (НЗ)** и земјиштето под вода не се класифицира во катастарски класи. Референтноста/индикациите за земјиштето ги одредува Агенцијата за катастар на недвижности (АКН).

При утврдување на употребата на земјиште за овоштарник, лозје или шума, нивната старост и густина не се земаат предвид.

Земјиштето покриено со шумски дрвја, како и земјиштето покриено со грмушки, смрека, макија, глог и сл. и со деградирани шуми, се смета за шумско земјиште и се класифицира како употреба на шумско земјиште. Одредени дрвја засадени пошироко, т.е. осамени дрвја, не се сметаат како посебна површина за употреба на земјиште, туку се класифицирани во употреба на земјиштето на парцелата на која се наоѓаат.

Следните катастарски земјишта (култури) беа регистрирани при геодетските и земјоделските истражувања спроведени за овој проект:

- **Нива:** земјоделско земјиште на кое се одгледуваат различни типови на посеви во последователни сезони (плодоред), вклучувајќи: пченица, јачмен, овес, рж, пченка, компир, луцерка, детелина, сточна репка, афион, памук, лен, тутун, шеќерна репка, маслодајна репка, сусам, сончоглед, наут, леќа итн. кои се обработуваат барем еднаш во 5 години, како и овоштарници, лозови и шумски расадници, култивирани врбјаци за производство на прачки, овоштарници за јагоди, расадници на црница кои се користат за одгледување на свилена буба, хмељ итн.;
- **Градина:** земјоделско земјиште кое се користи за одгледување на зеленчук: домати, пиперки, зелка, праз, кромид, моркови, магнонос, боранија, како и земјиште засадено со цвеќиња и украсни растенија што се користат за продажба, расадници за украсни растенија и друго, а за чие одгледување е неопходно да има услови за наводнување (природни или вештачки);
- **Овоштарник:** земјоделско земјиште кое се користи за одгледување на овошје, маслинови градини, овоштарници за малини, капини и различни видови на ореви од кои се добиваат јаткасти плодови;
- **Лозје:** земјоделско земјиште кое се користи за одгледување на винова лоза, накалемена или саморастечко;

- **Ливада:** земјоделско земјиште на кое расте природна трева што се коси редовно;
- **Пасиште:** земјоделско земјиште на кое расте природна трева и кое служи исклучиво за пасење на добиток;
- **Шума:** земјоделско земјиште покриено со дрвја кои се одгледуваат за да бидат искористени како градежен материјал.

Во однос на **сопственичкиот статус** засегањатото земјиште може да се подели во три категории:

- 1) Земјиште во сопственост на приватни лица: поединечни или повеќе сопственици;
- 2) Земјиште во сопственост на Владата на РСМ; и
- 3) Земјиште во мешана сопственост (државно и приватно земјиште).

Земјиштето кое е во сопственост на приватни лица мора да се надомести при процесот на експропријација. Земјиштето во државна сопственост не мора да се наплати при одземањето, со оглед на сопственичкиот статус на ЈПДП, каде Владата на РСМ е сопственик на ова земјиште.

2. Правна и институционална рамка и анализа на разликите

2.1 Национална легислатива за откуп на земјиште и обнова на средствата за егзистенција

Уставот на Република Северна Македонија гарантира законска заштита на сопственост и упатува на тоа дека никому не смее да му биде отуѓен имот или правата кои произлегуваат од него, освен во случај на предмет од јавен интерес одреден со законот. Доколку имотот е експроприран или ограничен, загарантирана е правична компензација не пониска од пазарната вредност. Важно е да се напомене дека Уставот на РНМ забранува плаќање на надоместок помал од „пазарната вредност“, но дозволува плаќање над утврдената пазарна вредност, што е важна одредба за премостување на јазот помеѓу законите во РСМ и БИ5 на ЕБОР, како што ќе биде претставено подоцна во овој документ

Понатаму, членот 118 вели дека меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот се дел од внатрешниот правен поредок и не можат да се менуваат со закон. Оваа одредба овозможува имплементација на БИ5, одредбите од оваа РОЗП и ПОЗП до постоечките закони и најважните начини за премостување на разликите меѓу нив.

Македонското законодавство се занимава со присилно преселување и обновување на егзистенцијата според неговата законска рамка за експропријација, со основна идеја дека сопствениците на имотите треба да бидат компензирани за нивните загуби, најчесто во парична смисла.

Во Р. С. Македонија, законодавните акти дадени подолу ги регулираат прашањата за стекнување на правата на државна сопственост врз земјишни парцели во приватна

сопственост, а врз основа на потребните јавни потреби предизвикани поради строго дефинирани развојни проекти од јавен интерес:

Законот за експропријација¹ ја уредува постапката за експропријација на имот за проекти кои се од јавен интерес и поврзаните права за недвижности (недвижен имот). Видете поглавје 2.2 за повеќе за овој закон.

Другото главно законодавство релевантно за прашањата на земјиштето ги опфаќа следниве закони:

Закон за сопственост и други права на сопственост² ги утврдува основните одредби на имотните односи, вклучувајќи ја суштината на сопственичките права, субјектите на правата на сопственост, правата на сосопственост и заедничката сопственост, стекнувањето право на сопственост, правото на приноси што произлегуваат од сопственоста, права на владение, правата на службеност, сопственоста стекната со неповолно владение. , сопственички односи кои произлегуваат од ситуации кога се граделе објекти на туѓо земјиште, заштита на сопственичките права, заштита на владение, престанок на сопственичките права итн.

Закон за управување со бесправно изградени објекти³ ги опфаќа прашањата за евиденцијата, процесот и правата за легализирање на бесправно изградени објекти, што може да влијае на пазарната цена на зградите, а со тоа и на надоместокот според националниот закон за експропријација. Веројатно е дека доколку Проектот има некакво влијание врз преселувањето, некои од средствата ќе бидат нелегално изградени објекти, така што одредбите од овој закон може да бидат важни.

Законот за приватизација и закуп на градежно земјиште во државна сопственост⁴ вклучува одредби за користење и долготраен закуп на градежно земјиште во државна сопственост кое подлежи на компензација според националниот Закон за експропријација на ист начин како сопственоста, но само доколку е стекнато според овој закон.

Закон за градење⁵ ја уредува изградбата, основните барања за изградба на објекти, потребната проектна документација за добивање градежна дозвола, правата и обврските на учесниците во изградбата, начинот на користење и одржување на градбата, како и други прашања од значење за градежништвото итн.

Законот за урбанистичко планирање⁶ ги уредува условите и системот на урбанистичкото планирање, видовите на планска документација и постапката за изготвување и донесување, како и други прашања од областа на просторното и урбанистичкото планирање итн.

Закон за процена⁷ го уредува спроведувањето на проценката, областите, условите и начинот на спроведување на проценката, оценителите, условите и постапката за полагање на вештачење за издавање или одземање на лиценцата за проценка, доделување и

¹ Службен весник на Република Македонија Бр.95/12, 131/12, 24/13, 27/14, 104/15, 192/15, 23/16, 178/16

² Службен весник на Република Македонија Бр.18/01, 99/08, 139/09 and 35/10

³ Службен весник на Република Македонија Бр.23/11, 54/11, 155/12, 53/13, 72/13, 44/14, 115/14, 199/14, 124/15, 129/15, 217/15, 31/16, 190/17

⁴ Службен весник на Република Македонија Бр.4/05, 13/07, 165/08, 146/09, 18/11, 51/11, 27/14, 144/14, 72/15, 104/15, 153/15, 23/16, 178/16

⁵ Службен весник на Република Македонија Бр.130/09, 124/10, 18/11, 36/11, 54/11, 13/12, 144/12, 25/13, 79/13, 137/13, 163/13, 27/14, 28/14, 42/14, 115/14, 149/14, 187/14, 44/15, 129/15, 217/15, 226/15, 30/16, 31/16, 39/16, 71/16, 132/16, 35/18, 64/18, 168/18 и Службен весник на Република Северна Македонија бр. 244/19

⁶ Службен весник на Република Северна Македонија бр. 32/20

⁷ Службен весник на Република Македонија Бр.115/10, 158/11, 185/11, 64/12, 188/14, 104/15, 153/15, 192/15, 30/16

надоместување на трошоците за извршената проценка, надлежноста, организацијата и работењето на Комората на проценители на Република Македонија, како и други прашања поврзани со проценката.

Методологијата за проценка на пазарната вредност на недвижниот имот⁸ ја уредува методологијата и другите прашања во врска со проценката на пазарните цени на недвижниот имот (земјиште, згради, недвижни објекти, повеќегодишни растенија итн.) и ги дефинира клучните постапки за утврдување надомест за експроприраниот имот според Законот за експропријација.

Законот за катастар на недвижности⁹ го пропишува и уредува управувањето со Геодетско-катастарскиот информациона систем, одржувањето на катастарот на недвижностите, востановувањето и одржувањето на катастарот на инфраструктурни објекти како дел од катастарот на недвижности, основните геодетски работи, геодетските работи за посебни намени, премерот на недвижностите во функција на катастарот на недвижностите, премерот и одржувањето на државната граница на Република Македонија, топографските карти, масовната проценка на недвижностите, воспоставувањето и управувањето со Графичкиот регистар за градежно земјиште, водењето на Регистарот за просторни единици, водење на Графичкиот регистар за улици и куќни броеви, надзорот на работењето на трговците поединци овластени геодети и трговските друштва за геодетски работи, како и статусот, организацијата, работењето и надлежностите на Агенцијата за катастар на недвижности.

Правилникот за начинот на катастарско класирање и утврдувањето и запишувањето на промена на катастарската култура и класа на земјиштето¹⁰ ги уредува професионалните активности и работите на државната администрација во врска со премер на недвижнини, згради и други структури, катастар на недвижнини, евиденција и регистрација на имот, евиденција на поседување, регистрација на дивоградби и легализирани градби, катастар на комунални услуги, основни геодетски работи, регистар на адреси, топографски и картографски активности, вреднување недвижнини врз основа на класа и култура на земјиште, геодетски и катастарски информатички систем.

Закон за облигациони односи¹¹. Со овој закон се уредуваат основите на обврските, договорните и другите видови на обврски при размена на стоки и услуги. Учесниците во трговијата треба слободно да ги регулираат обврските во согласност со Уставот, законите и добрите обичаи.

Неколку други закони ги уредуваат и регулираат правните процедури, правата и прашањата што се поврзани со и што може да влијаат врз процесот на преселување:

Законот за вонпарнична постапка¹². Според овој закон, судот во вонсудска постапка утврдува надомест за експроприран имот, откако ќе ги утврди важните факти и ќе ја одобри одлуката што го дефинира видот и висината на надоместот во случај кога корисникот на експропријација и сопственикот на имотот нема да постигнат заеднички, пријателски договор.

⁸ Службен весник на Република Македонија Бр.54/12, 17/13, 21/13, 142/14

⁹ Службен весник на Република Македонија Бр.55/13, 41/14, 115/14, 116/15, 153/15, 192/15, 61/16

¹⁰ Службен весник на Република Македонија Бр.144/13, 95/15

¹¹ Службен весник на Република Македонија Бр.18/2001, 4/2002, 5/2003, 84/2008, 81/2009, 161/2009, и Службен весник на Република Северна Македонија 215/2021

¹² Службен весник на Република Македонија Бр.9/08

Законот за општа управна постапка¹³ ги дефинира законските процедури, процеси, жалби итн. во однос на начинот на кој државните институции треба да постапуваат при одлучувањето за правата, обврските или правните интереси на поединците, правните лица или другите лица, во рамките на административните постапки. Одлуките на органите на управата се одобруваат во форма на уредба, по завршувањето на постапката пропишана со овој закон. Странката има право на жалба против одлуката одобрена во прв степен. Со овој закон се обезбедува правна рамка за дејствување на релевантната администрација на министерствата или општините, откако предлагачот на експропријација ќе го поднесе барањето за експропријација.

Законот за постапување по претставки и предлози¹⁴. Со овој закон се уредува постапувањето по претставките и предлозите доставени до Претседателот на државата, Собранието, Владата, судовите, органите на државната управа, единиците на локалната самоуправа, јавните установи и служби и другите органи и организации што вршат јавни овластувања (во понатамошниот текст: органи што се занимаваат со претставки и предлози), вклучувајќи барања за експропријација поднесени од страна на поднесувачот на експропријацијата.

Исто така, постојат и неколку **закони од општествен домен**, а кои влијаат на некои аспекти релевантни за преселувањето:

Закон за социјална заштита¹⁵. Социјалната заштита во С. Македонија се состои од услуги и придобивки од системот за социјална заштита финансиран од даноци (социјална превенција - во согласност со Законот за социјална заштита – воспитно - советодавна работа, развој на формите за самопомош, волонтерска работа итн. институционална грижа, неинституционална грижа и парична помош) и систем за социјално осигурување базирано на придонеси (пензии и инвалидско

Закон за домување¹⁶. Клучната точка од социјален аспект во врска со овој проект во Законот за домување е во тоа што е предвидена можноста за изнајмување на државни станови за социјално загрозувани и бездомни лица, во согласност со Законот за социјална заштита. Овој закон, меѓу другото, го опфаќа прашањето за социјално домување и сместување на ранливите групи (деца без родители или без родителска грижа, корисници на социјална и постојана парична помош, лица погодени од природни непогоди, лица со попреченост и лица на кои им е потребна помош и грижа, како и ранливи групи како што се лица кои припаѓаат на ромската заедница и самохрани родители со мали деца).

Законот за здравствена заштита¹⁷ ги уредува прашањата поврзани со системот и организацијата на здравствената заштита и вршењето на здравствената дејност, загарантираните права и утврдените потреби и интереси на земјата во обезбедувањето здравствена заштита, здравствените установи, вработувањето, правата и должности, одговорност, проценка, престанок на вработување, заштита и одлучување по правата и обврските на здравствените работници и здравствените соработници, квалитетот и безбедноста на здравствената дејност, коморите и професионалните здруженија, маркетинг и рекламирање

¹³ Службен весник на Република Македонија Бр.124/15

¹⁴ Службен весник на Република Македонија Бр.82/2008, 13/13, 156/15, 193/15

¹⁵ Службен весник на Република Македонија Бр.79/09, 148/13,164/13, 187/13, 38/14, 44/14, 116/14, 180/14, 33/15, 72/15, 104/15, 150/15, 173/15, 192/18, 30/16, 163/17, 51/18

¹⁶ Службен весник на Република Македонија Бр.99/09, 57/10, 36/11, 54/11, 13/12, 55/13, 163/13, 42/14, 199/14, 146/15, 31/16

¹⁷ Службен весник на Република Македонија Бр.43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 132/15, 154/15, 192/15, 37/16

на активноста за здравствена заштита, вршењето на здравствената дејност во случај на вонредна состојба и надзорот над вршењето на здравствената дејност.

2.2 Процес на експропријација

Законот за експропријација¹⁸, на владините институции им овозможува да стекнат имот со лишување и/или ограничување на имотните права на недвижен приватен имот за проекти што се од јавен интерес, а истовремено ги штити интересите на сите лица со право на сопственост, чиј имот треба да се експроприра. Законот за експропријација не го користи терминот „принудно преселување“, туку, наместо тоа, го користи терминот „експропријација“ и се заснова врз владиното право на експропријација. Законот, исто така, го зацврстува начелото на правичен надомест според „пазарната вредност“ на имотот, наместо „заменската вредност“ што се користи во БИ5 на ЕБОР.

2.2.1 Основни одредби на националното Закон за експропријација

Недвижниот имот или фиксни средства (според законите, општо дефинирани како земјоделско и градежно земјиште, шуми, згради и инсталации) може да се експроприра само по проглас на јавен интерес во согласност со тој закон, а врз основа на плански документ. Јавниот интерес може да се објави ако изградбата е од значење за РСМ или од локално значење. Законот предвидува обемна листа градби што може да се сметаат од јавен интерес. Корисникот на експропријација може да биде Република Северна Македонија, градот Скопје и локалните општини, а законот дефинира дека има и овластен предлагач на експропријацијата, од страна на нивните соодветни тела.

Експропријацијата може да биде целосна или нецелосна. Целосната експропријација ѝ овозможува на РСМ (во случај на јавен интерес за изградба од национално значење), градот Скопје или на локалните општини (во случај на јавен интерес за изградба од локално значење) да добијат сопственост врз експроприраниот имот, додека сопственоста на сопственикот и другите права врз тој имот престануваат да постојат. Нецелосната експропријација му дава на корисникот на експропријацијата специфични права на службеност, како и на закуп на земјиштето за определен временски период. На крајот на периодот на службеност или закуп, целосните права на сопственост над имотот се враќаат на сопственикот и мора да бидат вратени во состојбата како пред експропријацијата.

Сопствениците на делумно експроприран недвижен имот имаат право да побараат експропријација на целиот имот и соодветен надомест, до колку експропријацијата ја влошила економската состојба на сопственикот на имотот или го направила останатиот дел од имотот бескорисен или тежок за користење - неодржлив, но сопственикот треба да ги наведе и да ги оправда причините за барањето експропријација на целиот имот. Крајниот рок за ова барање според Законот е прилично краток, бидејќи може да се поднесе само пред да се постигне спогодбата за надоместот на експроприраната сопственост или до правосилноста на одлуката за експропријација.

Сопственикот на експроприраниот имот, исто така, има право на надомест за земјоделски култури, семиња, шуми на земјиштето и овошје, до колку тие не се вклучени во пазарната вредност на земјиштето. Сопственикот на експроприраниот имот, исто така, има право на

¹⁸ Службен весник на Република Македонија Бр.95/12, 131/12, 24/13, 27/14, 104/15, 192/15, 23/16, 178/16

надомест за насадите, засеаните површини, шуми и овошјето (до колку тие не се вклучени во пазарната вредност на земјиштето). Сопственикот на имотот нема право на надомест за инвестиции направени по датумот на поднесување на предлогот за експропријација, што е единствениот начин на кој Законот за експропријација поставува слична основа до крајниот датум.

Доколку се изведува економска активност на посед кој треба да се експроприра, ефектот од нарушувањето на оваа активност треба да се земе пред вид при одредување на компензацијата за експропријацијата. Оваа сума ќе биде одредена од страна на експерт, во согласност со Законот

Членот 18 од Законот за експропријација го дефинира надоместот на следниов начин: „за експроприраниот имот постои правичен надомест што не може да биде понизок од пазарната вредност на имотот. Пазарната вредност на имотот се утврдува под услови утврдени со овој закон, според методологијата, правилата и стандардите на Законот за проценка. Правото за побарување надомест за експроприраниот имот не застарува“.

Членот 37 наведува дека пазарната вредност на експроприраниот имот и на имотот што се дава како надомест ќе биде определена од квалификуван проценител, согласно со Законот за проценка. Надоместот за експроприраниот имот обично се утврдува во финансиски средства, освен ако поранешниот сопственик или сопственикот на други имотни права и предлагачот на експропријацијата не се договорат поинаку. Кога се работи за надомест за објект што по својата природа не е во циркулација на пазарот (бунари, огради, итн.), износот на надоместот ќе се утврди според пазарната вредност на работата и материјалот потребни за изградба, намален за вредноста на амортизацијата.

Како општо правило, надоместот за експроприраниот имот се нуди и се плаќа во готово, освен до колку не е поинаку наведено со Законот. Но, според истиот закон, во случај кога средствата за издржување се стекнуваат од експроприраниот имот (земјоделско земјиште, деловни простории и сл.) или сопственикот на имотот живее на експроприраниот имот, на барање на сопственикот на имотот, предлагачот на експропријацијата (корисникот на експропријација) е обврзан да понуди соодветен имот со пропорционална вредност. Во случај да постои разлика помеѓу пазарните вредности на имотите, предлагачот на експропријацијата или формалниот сопственик треба да ја надоместат разликата.

Предлагачот на експропријацијата (корисникот на експропријација) нема да може да ја преземе сопственоста врз експроприраниот имот пред истекот на осум дена од правосилноста на одлуката за експропријација или пред датумот на склучување на договор за надомест на експроприраниот имот, освен ако корисникот на експропријација и сопственикот на имотот не се договорат поинаку, или ако не е поинаку определено со закон.

Предлогот за експропријација, одделно за секој индивидуален имот, содржи информации за:

- Предлагачот на експропријацијата
- Имотот за кој е даден предлогот
- Сопственикот на имотот (лично име или назив, место на живеење/престој, адреса на канцеларија)
- Сопственик на други сопственички права на недвижности (лично име или назив, место на живеење/престој, главна канцеларија)
- Тип на објект или изведувачки работи за кои што е предложена експропријацијата

Предлогот за експропријација е придружен од следнава документација:

- Извадок од акт за просторно планирање или одобрен проект за инфраструктура
- Геодетски елаборат со нумерички податоци за сопственоста која што е предложена за експропријација
- Предлог за компензација еквивалентен на пазарната вредност на имотот одредена од страна на квалифициран проценител во согласност со Законот за проценка
- Список на имотите кои ќе се одземаат со експропријација
- Доказ дека средствата се резервирани на соодветно место.

2.2.2 Процедура за експропријација

Ова е постепен приказ на процесот на експропријација, како што е дефинирано со Законот за експропријација.

- Процесот на експропријација започнува со доставување на Предлог за експропријација (Предлог) до Органот за експропријација (т.е. поднесен во име на државата од страна на Државниот правобранител до Одделението за имотно-правни работи во Министерството за финансии).
- Органот за експропријација ќе го поднесе (до колку се исполнети сите законски услови) Предлогот до сопствениците и носителите на други имотни права за кои се предлага експропријацијата, во рок од пет дена по приемот на Предлогот. (Приемот на оваа информација е краен датум за сопствениците, бидејќи по овој ден, нема да се надоместат никакви вложувања во имотот). Органот за експропријација, исто така, ќе испрати премер до Агенцијата за катастар на недвижности за внесување коментари во јавните книги во истиот временски период.
- Органот за експропријација ќе закаже расправа за Предлогот, со покана за присуство на сопствениците и носителите на други имотни права во рок од 15 дена од датумот на доставувањето на Предлогот до сопствениците и носителите на други имотни права на недвижниот имот што е предмет на експропријација.
- За време на расправата пред Органот за експропријација ќе се утврди постоењето јавен интерес, имотните права и правата на сопственост, видот и висината на предложениот надомест и други важни факти. Расправата може да заврши со постигнување договор за надомест (подмирување), со што ќе се заврши процесот на експропријација и ќе се достави валиден правен документ за пренос на сопственичките права на КЕ и ќе се исплати надоместот.
- До колку на расправата не се постигне договор за надомест, Органот за експропријација ќе донесе Одлука за експропријација во која треба да биде наведен Предлагачот, податоците за недвижниот имот што се експроприра, податоците за сопствениците на имотот и податоците за планираната градба од јавен интерес. Оваа Одлука за експропријација треба да се донесе во рок од 30 дена од приемот на Предлогот (ако се исполнети законските услови и нема подмирување).
- Тужба може да се поднесе 15 дена по доставувањето на Одлуката за експропријација до Управниот суд, кој мора да донесе одлука по тужбата во рок од 41 ден (11 дена за

- обезбедување документи од Органот и 30 дена за одлуката). Оваа одлука може да биде обжалена до Вишиот управен суд, кој има уште 30 дена за одлучување по жалбата.
- Корисник на експропријацијата може да ја преземе сопственоста врз експроприраниот имот осум дена по правосилноста на Одлуката за експропријација, или како што е договорено во договорот за надомест.
 - Предлагачот на експропријацијата и сопственикот може да постигнат договор за надомест до моментот кога Одлуката за експропријација ќе стане правосилна. До колку до тој момент не е постигнат договор, Органот за експропријација ќе закаже ушта расправа во рок од 8 дена од правосилноста на Решението, со цел да се постигне договор за надомест.
 - Ако на расправата за постигнување договор не се постигне договор за надомест, Органот за експропријација е должен да го поднесе предметот, заедно со сите документи, до надлежниот суд во рок од 8 дена по одржувањето на расправата. Процесот пред надлежниот суд се одржува според одредбите на Законот за вонсудска постапка и постои право на жалба до повисокиот суд.
 - Предлагачот на експропријацијата треба да го исплати надоместот или да обезбеди заменски имот, во рок од 30 дена од потпишувањето на договорот за надомест или од правосилноста на одлуката за надомест (за доцнења на исплатата се наплаќа камата).

2.3 Барања на ЕБОР

Прашањата за откуп на земјиште и преселување се дефинирани во БИ5 на Политиката за животна средина и социјални аспекти на ЕБОР. БИ5 откуп на земјиште, ограничувања во користење на земјиштето и присилно преселување наведува дека „присилното преселување се однесува и на физичко раселување (преместување или губење на засолниште) и на економско раселување (губење на средства или ресурси и/или губење на пристап до средствата или ресурсите што предизвикува губење на извори на приход или средства за егзистенција) како резултат на откуп на земјиште поврзано со проекти и/или ограничувања за користење на земјиштето“.

Преселувањето се смета за присилно кога засегнатите поединци или заедници немаат право да одбијат откуп на земјиште што резултира со раселување.

Клучните цели на БИ5 се:

- избегнување на присилното раселување, кога може да се избегне, сведување на минимум на присилното раселување преку разгледување на изводливи алтернативни решенија за проектот и локациите на проектот;
 - избегнување на принудно иселување;
 - ублажување на негативните социјални и економски последици кои не можат да се избегнат од присилното раселување на засегнатите лица преку:
 - (i) обезбедување на навремен надомест за загуба на имот во целосен износ на трошоците за замена; и (ii) осигурување дека откупот на земјиштето, ограничувањата за користење на земјиште, други средства и природни ресурси и активностите за присилно раселување се спроведени со соодветни консултации, учество и објавување на информации во согласност со барањата од БИ 10;
 - подобрување или минимум враќање на средствата за егзистенција и животниот стандард на засегнатите лица во споредба со нивото пред почетокот на раселувањето;
- и

- подобрување на животните услови на физички раселените лица преку обезбедување соодветно домување (вклучувајќи основни услуги и комунални услуги) со осигурено право на престојување во местото на преселба, вклучувајќи ги и оние кои немаат законски признати права или побарувања на земјиштето (присутни во засегнатата проектна област во моментот на крајниот датум).
- Да се донесат посебни одредби за помош на ранливите поединци или групи (присутни областа засегната со проектот во моментот на крајниот датум) кои може да бидат понегативно засегнати од раселувањето од другите и кои може да се ограничени во нивната способност да бараат или да ги искористат предностите на помошта за средствата за егзистенција и поврзаните развојни придобивки, вклучувајќи го и сфаќањата за родовите; и
- Да се воспостави механизам за оплаки за навремено примање и решавање на специфичните грижи поврзани со компензација и преместување, а кои се иницирани од раселените лица, вклучително и механизам за решавање создаден да ги решава споровите на непристрасен начин.

2.4 Анализа на разликите

Главните разлики меѓу националната правна рамка за експропријација (PCM) и БИ5 на ЕБОР релевантни за овој проект се опишани подолу. Преселувањето и компензацијата на засегнатите лица ќе се изврши во согласност со важечката национална правна рамка и политиката за животна средина и социјални аспекти (2019) на ЕБОР, Барање за изведба 5. Онаму каде што има недоследности меѓу националното законодавство и барањата на ЕБОР, ќе се усвојат построги стандарди. Овој документ (вклучувајќи ја последователната матрица на правата и критериумите за подобност) содржи мерки за премостување на овие празнини.

Табела 1 Анализа на разликите меѓу БИ5 на ПЖССА на ЕБРД и Законот за експропријација на РСМ

Предмет	Закон за експропријација на РСМ	ЕБОР БИ5	Разлики и мерки за надминување на разликите
Инструменти за преселување, попис и социо-економска студија	Геодетскиот елаборат содржи детален список на имоти што треба да се експроприра, нивната локација, информации за поединци кои имаат формално законски права на овие имоти. Специјализираните извештаи за проценка ја содржат проценетата вредност на погодените имоти (земјиште, култури и дрвја, основни средства). Не е подготвена социо-економска студија.	Предвидена е подготовка на ПОЗП (врз основи на РОЗП), Студијата треба да содржи информации за (i) моменталните во засегнатата област, (ii) карактеристиките на раселените домаќинства и нивните стандарди на живеење и средствата за издржување (iii) размерот на очекуваните загуби и степенот на раселување, и (iv) информации за ранливите групи или	Сите документи треба да бидат подготвени во согласност со барањата на БИ5 на ЕБОР и покрај националните законски барања. Потребно е спроведување на попис за да се идентификуваат лицата кои ќе бидат погодени од проектот (вклучувајќи ги и оние кои не се регистрирани преку националните процедури). Имплементацијата на пописната анкета/пописот на домаќинствата е неопходна и за идентификување на карактеристиките на раселените домаќинства, вклучувајќи го стандардот на живеење, нивото на ранливост, утврдување на основните услови за следење и

Предмет	Закон за експропријација на РСМ	ЕБОР БИ5	Разлики и мерки за надминување на разликите
		лица.	евалуација, како и за утврдување на крајниот датум. Проектите финансирани од ЕБОР бараат да се подготви социоекономска студија со цел да се покријат правата кои не се опфатени со националното законодавство, вклучувајќи: надоместок за транзиција, обновување на средствата за егзистенција итн. ЈПДП ќе подготви таква социоекономска студија како дел од подготовката на документот насловен План за откуп на земјиште и преселување.
Јавни консултации	Формалните сопственици се контактираат само при самиот процес на експропријација, не постојат барања за јавни консултации, освен фазата на просторно планирање според Законот за планирање и изградба. Сите оние сопственици чии моментални адреси не се наведени во официјалната евиденција се исклучени да бидат известени за експропријацијата.	Треба да се спроведат значајни консултации со засегнатите лица и заедници, локалните власти и другите засегнати страни при подготовката и спроведувањето на инструментите за раселување.	Националното законодавство не бара јавни консултации со засегнатите лица и заедници во степенот и опсегот на оние предвидени со БИ5 на ЕБОР. Промоторот на проектот треба да ги обелодени РОЗП и ПОЗП(ако е применливо) на ЛЗП и на засегнатите страни и да спроведе консултативни состаноци како што е опишано во соодветното поглавје од оваа РОЗП.
Подобност за надомест	Законот за експропријација ја признава подобноста за надомест на лицата кои имаат формални законски права врз земјиште и структури, регистрирани во Катастарот на недвижности и оние чии права се препознатливи според националните закони (фактичка сопственост).	БИ5 на ЕБОР, исто така, ги признава за подобни оние кои немаат препознатливо законско право или тврдат дека земјиштето што го закупуваат на крајниот датум, исто така, ги исполнуваат условите за помош за рехабилитација и надомест за загуба на средства што не вклучуваат земјиште, согласно со заменска вредност.	Надоместот и помошта за ЛЗП без законско право или побарувања треба да бидат направени според начелата и правата на надомест предвидени во матрицата за право на надомест на оваа РОЗП, до колку се присутни во областа погодена од проектот на крајниот датум. Треба да се спроведе попис на средствата и вреднување на нивниот засегнат имот и сите мерки да се евидентираат во внатрешниот периодичен (месечен или квартален) извештај за напредокот на проектот.
Методологија на вреднување за надомест на имот	Надоместот за загуба на имот и средства треба да биде најмалку еднаков на пазарната цена. Амортизацијата се одзема	Надоместот треба да биде еднаков на вкупната заменска вредност, без амортизација.	Надоместот и помошта за ЛЗП треба да биде барем еднаков на заменската вредност како што е предвидено во матрицата за право на надомест на оваа

Предмет	Закон за експропријација на РСМ	ЕБОР БИ5	Разлики и мерки за надминување на разликите
	од надоместот (или се вклучува со намалување на проценката на вредноста на пазарната цена). Законот за експропријација не го споменува конкретно надоместот на трошоците за какви било такси за регистрација и даноци за пренос.		РОЗП.
Транзициска поддршка	Не е предвидена транзициска поддршка според законот за експропријација	Ќе се обезбеди преодна поддршка по потреба за сите економски раселени лица, врз основа на разумна проценка на времето потребно за обновување на нивниот капацитет за заработка, нивоата на производство и животниот стандард.	ЈПДП треба да се погрижи раселените лица да добијат поддршка за транзиција во согласност со правото на надомест од оваа РОЗП.
Адресирање на загубата на средствата за егзистенција / приход	Загубата на бенефициите и приходот на работниците и вработените не е посебно спомената во Законот.	Освен надоместот по целосна заменска вредност, на раселените лица треба да им се помогне во нивните напори да ги подобраат, или барем да ги вратат, нивните средства за издржување и животниот стандард.	Спецификата РОЗП/ПОЗП е за локацијата треба да вклучуваат мерки и да предвидуваат соодветна поддршка и помош, пропорционални на влијанието, како начин за премостување на отстапувањата, и сите мерки треба да бидат прикажани и документирани на задоволство на ЕБОР.
Механизам за решавање поплаки (МРП)	Не постои барање за механизам за решавање жалби, освен институционалните.	Треба да се воспостават соодветни, економски достапни и пристапни процедури за решавање спорови на трети лица што произлегуваат од раселувањето; таквите механизми за решавање жалби треба да ја разгледаат можноста за упатување на суд и механизмите на заедницата и традиционалните механизми за решавање спорови.	ЈПДП треба да воспостави механизам за решавање жалби, специфичен за проектот и пропорционален на влијанието, како што е опишано во РОПР.
Следење и евалуација	Законите на РСМ не бараат посебни постапки	ЈПДП е одговорен за соодветно следење и евалуација на	ЈПДП треба да биде одговорен за следење во согласност со барањата утврдени во РОЗП и

Предмет	Закон за експропријација на РСМ	ЕБОР БИБ	Разлики и мерки за надминување на разликите
	за следење што треба да бидат спроведени од Корисниците на експропријацијата.	активностите утврдени во инструментите за раселување.	ПОЗП.

3. Откуп на земјиште и преселување

3.1 Подобност и права

3.1.1 Подобност

Основниот принцип кој се следи во овој РОЗП е дека ЛЗП треба да бидат потпомогнати во нивните напори за подобрување на поранешните животни услови и стандард, капацитети на заработка и нивоа на производство, или барем да се возобноват до пред-програмското ниво, бидејќи недостигот на формално-регулирано право не ги исклучува лицата од добивање на компензација и / или рехабилитациска помош.

Засегнатите лица може да се одредат како лица:

- (А) Кои имаат формални законски права на земјиште или имот;
- (В) Кои немаат формални законски права на земјиште или имот, но имаат побарување за земјиште или имот што е признаено или препознатливо според националното законодавство; или
- (С) Кои немаат препознатливо законско право или побарување на земјиштето или имотот што го окупираат или користат.

Засегнатите лица кои **имаат формални законски права на земјиштето или имотот** се оние кои имаат формална документација според националното законодавство за да ги докажат своите права, или пак се конкретно признати во националното законодавство и за кои не се бара документација. Во наједноставен облик, областа е регистрирана на име на поединци или заедници. Во други случаи, лицата може да имаат закуп на земјиштето и затоа имаат законски права.

Засегнатите лица кои **немаат формални права на земјиште или имот**, но имаат признато или препознатливо побарување според националниот закон, може да спаѓаат во неколку групи. Тие можеби ја користеле земјата со генерации без формална документација, според вообичаени или традиционални договори за владеење кои се прифатени од заедницата и признати со националното право. Во други случаи, можеби никогаш не им била дадена формална титула или нивните документи може да се нецелосни или изгубени. Тие може да имаат барање за неповолно поседување ако окупирале земјиште одреден временски период како што е дефинирано со националното законодавство, без формалниот сопственик да ја оспори окупацијата. Во такви случаи, националното право често има правни процедури со кои таквите барања може да се признаат.

Засегнатите лица кои **немаат препознатливо законско право или побарување за земјиштето или имотот што го окупираат или користат**, се подобни за помош според БИ5. Овие можат да бидат сезонски корисници на ресурси, како што се сточари, пасишта, рибари или ловци (иако доколку правата на таквите корисници се признати со националното законодавство, тие може да спаѓаат во категоријата (А) или (Б)). Тие, исто така, може да бидат лица кои го окупираат земјиштето со прекршување на важечките закони. Засегнатите лица во овие групи не се квалификуваат за компензација за земјиште, но се квалификуваат за преселување и помош за егзистенција и компензација за средства.

Сите луѓе кои живеат во проектната област се квалификуваат да бидат компензирани за нивните загуби или друг тип на помош за преселување. Недостатокот на легислатива или називи, не ги прави неподобни за компензација.

ЈПДП не мора да ги компензира или да им помогне на оние кои пристапуваат кон проектната област по истекот на крајниот датум, под услов крајниот датум да биде јасно утврден и објавен.

3.1.2 Право на надомест

Откупот на земјиште и преселувањето ќе бидат имплементирани според рамката за компензација и права, а во согласност со македонските закони и регулативи, како и БИ5 на ЕБОР. Таму каде што ќе се појави разлика, ќе бидат применети правата кои се најпогодни за ЛЗП како што е прикажано на матрицата за права, подолу. Во текот на процесот на идентификација на компензацијата при подготовка на проектот, матрицата за права и описот на компензацииските права треба да се ревидираат и обноват соодветно.

Дефинициите употребени во оваа РОЗП се:

- **Попис:** претставува броење на лицата засегнати со процесот на одземање земјиште во смисла на губење на средства, заедно со инвентаризација на средствата кои секое од овие лица ги загубило. Пописот вклучува и основни социо-економски податоци. Датумот на попис го утврдува крајниот датум кој ги регистрира сите лица во проектната област што ќе може да добијат компензација за изгубениот имот и средства, и/или помош за преселување/рехабилитација.
- **Краен датум** означува дека датумот после кој лицата кои се доселиле во проектната област нема да бидат квалификувани за добивање компензација поврзана со одземање на земјиште и преселување. Крајниот датум е датумот на пописот на лицата засегнати со процесот на одземање земјиште.
- **Компензација** означува трошок за замена (пазарна вредност плус трансакциски трошоци) во замена за средства стекнати од Проектот. Кога откупот на земјиштето или ограничувањата за користење на земјиштето (без разлика дали се трајни или привремени) не можат да се избегнат, Заемопримачот ќе им понуди на засегнатите лица компензација по цена за замена и друга помош што може да биде неопходна за да им помогне да ги подобрат или барем да ги обноват нивните животни стандарди или средства за живот.
- **Помош за преселување** означува помош која се состои од поставување на работни места, професионална обука или други форми на поддршка што ќе овозможи раселените лица, кои го изгубиле изворот на средствата за егзистенција заради раселување, да го подобрат или во најмала рака да го повратат нивото на приходи и стандардот на живеење на нивото пред настапувањето на проектот.

Матрицата за права се базира врз премисата дека преселувањето, рехабилитацијата и програмата за компензација треба да се подобрат или во најмал случај да ги одржат животните стандарди на ЛЗП како пред проектот, но и да осигурат нивно учество во бенефитите од проектот. Ова се огледува во следните принципи на компензација.

Вреднување и компензација на загубите. Методологијата што треба да се користи при вреднување на загубите за да се одреди нивниот трошок за замена; и опис на предложените видови и нивоа на компензација за земјиште, природни ресурси и други средства според локалниот закон и такви дополнителни мерки што се неопходни за да се постигнат трошоците за замена за нив.

Компензација. ЛЗП ќе бидат компензирани во целост, заменските трошоци без намалување, и преселени или раселени по консултацијата со нив. Прелиминарната висина на компензацијата за раселување и трошоци за замена ќе биде предложена на ЛЗП со цел да им даде можност за споредба со тековните пазарни цени. Сите давачки и даноци за земјиште и/или трансфер на куќа ќе бидат исклучени или пак ќе бидат вклучени во компензациониот пакет за земјиште и / или куќа. Соодветните владини органи ќе дадат предност на ЛЗП за самостојно реконструирање на куќите, како и да ги регулираат правата за имотот и да добијат официјален документ за тоа. Ова се однесува само во случај на преселување на домот.

Компензација во готово може да биде соодветна кога а) средствата за егзистенција се базирани на земјиштето, но земјата земена за проектот е мал дел од засегањето на имот, додека остатокот е економски корисен, б) постојат активни пазари за земјиште, домување и труд, ЛЗП ги користат и постои доволна залиха на земјиште и живеалишта, или в) условите за живот не се базирани врз земјиштето. Нивоата за компензација во готово треба да бидат доволни за замена на изгубеното земјиште и другите средства по целосна цена на замена според локалниот пазар, пресметан од крајниот датум. Компензацијата во готово за сите резиденцијални, комерцијални или други структури ќе биде исплатена според трошоците за замена на овие структури, без амортизација на структурата и без намалување заради употребливите материјали.

ПОЗП ќе биде изработен и имплементиран во консултација со ЛЗП. Ефективен и навремен дизајн, планирањето и имплементацијата на раселувањето и мерките за рехабилитација ќе се спроведат со цел да се избегнат непотребни одложувања и последователни непријатности кон ЛЗП.

Време. Програмите за раселување, компензација и рехабилитација за ЛЗП ќе бидат временски одредени како гаранција за достапноста на новата земја и живеалишта, пред отпочнувањето на проектот или градежните активности. Расчистувањето на земјиштето нема да отпочне пред ЛЗП да ја добијат компензацијата и асистенцијата за рехабилитација.

Мониторинг. Институционалните аранжмани ќе се организираат за внатрешен и надворешен мониторинг за а сите важни активности поврзани со откуп на земјиште.

Табела 2 Привремена права и матрица за компензација

Имот	Тип на влијание/риск	Подобно лице	Право на надомест
Земјоделско земјиште	Без преселување: Помалку од 25% од земјиштето е засегнат. Остатокот на земјиште останува економски употреблив	Сопственик	Компензација во готово (вклучително и трансакциските трошоци за купување) за засегањето на земјиштето еквивалентно на пазарната цена или замена на земјиште во висина на целосниот трошок за замена со

Имот	Тип на влијание/ризик	Подобно лице	Право на надомест
			ист или подобар квалитет
	Без преселување: Меѓу 25% и 50% од земјиштето е засегнат. Остатокот на земјиште останува економски употреблив	Сопственик	Компензација во готово (вклучително и трансакциските трошоци за купување) за засегнатото земјиште еквивалентно на пазарната цена или замена на земјиште во висина на целосниот трошок за замена со ист или подобар квалитет
	Преселување: Повеќе од 50% од земјиштето се одзема. Остатокот на земјиште е економски неупотреблив	Сопственик	Компензација во готово (вклучително и трансакциските трошоци за купување) за засегнатото земјиште еквивалентно на пазарната цена и привременото сместување. Пакет за обновување на висината на приходот (пристап до кредит/додаток се до првата жетва / обука за алтернативно вработување), доколку средствата за живеење се засегнати. ЛЗП може да побараат целосна експропријација на засегнатата фракција. Обезбедување на заменско земјиште во висина на целосна преселбена вредност, со ист или подобар квалитет.
Градежно земјиште	Без преселување: Помалку од 25% од земјиштето е засегнат. Остатокот на земјиште останува економски употреблив	Сопственик	Компензација во готово (вклучително и трансакциските трошоци за купување) за засегнатото земјиште еквивалентно на пазарната цена или замена на земјиште во висина на целосниот трошок за замена со ист или подобар квалитет
	Без преселување: Меѓу 25% и 50% од земјиштето е засегнат. Остатокот на земјиште останува економски употреблив	Сопственик	Компензација во готово (вклучително и трансакциските трошоци за купување) за засегнатото земјиште еквивалентно на пазарната цена или замена на земјиште во висина на целосниот трошок за замена со ист или подобар квалитет

Имот	Тип на влијание/ризик	Подобно лице	Право на надомест
	Преселување: Повеќе од 50% од земјиштето се одзема. Остатокот на земјиште е економски неупотреблив	Сопственик	Компензација во готово (вклучително и трансакциските трошоци за купување) за засегнатото земјиште еквивалентно на пазарната цена и привременото сместување Пакет за обновување на висината на приходот (пристап до кредит/додаток се до првата жетва / обука за алтернативно вработување), доколку средствата за живеење се засегнати. ЛЗП може да побараат целосна експропријација на засегнатата фракција. Обезбедување на заменско земјиште во висина на целосна преселбена вредност, со ист или подобар квалитет.
Комерцијален имот	Загуба на бизнис и/или закупнина	ЛЗП (Сопственик /закупец или сквотер)	Надомест за загуба на приход кој е настанат како резултат на релокација, вклучително и разликата во средствата за егзистенција. Поддршка за повторно воспоставување на бизнисот на друга соодветна локација. За деловен имот изграден на државно земјиште, компензација за друг имот освен земјиште по целосна вредност за замена и помош при идентификување на друго соодветно земјиште за продолжување на деловното работење.
Имот за домување	Губење на дом	ЛЗП (Сопственик /закупец или сквотер)	На раселените лица да им се понуди избор меѓу изводливите опции за преселување, вклучително и соодветно заменско домување (имот за замена со еднаква или поголема вредност, со платен закуп, еквивалентни или подобри карактеристики и предности на локацијата) или паричен надомест по цена за целосна замена.
Објекти и инфраструктура	Помошни структури како гаража, ограда, бунар, сид итн.	Формален и неформален сопственик / корисник	Надомест во висина на целосна замена. За нелегалните структури, трошокот за материјалите и изградбата се исплаќаат. Надоместокот мора да ги покрие сите трошоци во висина на повторна изградба на структурите, во секој случај

Имот	Тип на влијание/ризик	Подобно лице	Право на надомест
Дрва/насади	Загуба на дрва/насади	Сопственик / корисник/закупец	Компензација во готово која се базира на типот, возраста и продуктивната вредност на засегнатите дрва/насади.
Загуба на приходи од бизнис и/или извори на средства за егзистенција поврзани со која било од горенаведените загуби или други влијанија од проектот (економско раселување)	Загуба на значителен дел или редуцирање на средствата за егзистенција	Вработени	Паричен надомест за изгубениот нето приход за време на периодот на транзиција (до повторно воспоставување на деловни/економски активности на друга локација) И Помош за обновување на средствата за егзистенција, како: • обезбедување машини и опрема за подобрување на земјоделството • обезбедување на обука за вештини • пристап до работни места • обезбедување лични документи
Привремено одземање на земјиштето	Привремено одземање на земјиштето	ЛЗП (Сопственик /закупец или сквотер)	Компензација во готово за секое засегнато средство/ имот (на пр. Срушен преграден (меѓа) сид, отстранети дрва)
Ранливи групи	Зголемена ранливост	Маргинализирани групи, како што се лицата со попреченост, стари лица, едночлено домаќинство, оние кои живеат под прагот на сиромаштија, лица од различни етничка група, лица без пристап до интернет и други атрибути кои предизвикуваат ранливост	На оваа група на лица ќе им биде дадена дополнителна финансиска помош со цел да се осигура дека нема да им биде полошо по реализација на проектот и дека ќе можат да ја одржат и обноват сопствената егзистенција.

3.2 Процена на засегнатиот имот

Вреднувањето на земјиштето се изработува од комитет на проценители ангажирани за таа намена. Споредбените податоци на цените се добиени преку консултации со Управата за јавни приходи чии податоци од неодамна склучените купопродажни договори за земјиште во регионот се вклучени. Пазарната цена која општината ја предложува ја рефлектира соодветната компензација за имотот што ќе се одзема. Мора да се забележи дека активните пазари за недвижности постојат, но малку луѓе ги користат овие пазари. Исто, постои

зголемена понуда на земјиште и домови. Општината смета дека предложената пазарна вредност е фер и разумна и ќе биде адекватна за засегнатите лица да купат алтернативно земјиште со иста големина и квалитет во регионот.

Објектите се вреднувани врз основа на цената на градежните материјали со кои биле изградени. Пазарните цени се најрелевантниот начин да се проценат објекти кои имаат комерцијална намена, како на пример: киоск, продавница, работилница или комерцијално претпријатие.

Методологијата на проценка на недвижен имот е опишана во **Методологија за проценка на пазарната вредност на недвижнините**¹⁹.

Пазарната вредност на земјоделско земјиште, шумите и пасиштата е одредено во согласност со просечната цена на спроведените купувања на земја во текот на претходната година. Доколку не се извршени купувања во одредената општина во претходната година, како пазарна цена се зема просечната продажна цена за м² од експроприрано земјоделско земјиште во општината. Доколку сеуште има недостиг од информации за купена и експроприрана земја во претходната година, во одредената општина, тогаш цените на соседните општини ќе бидат земени предвид.

При процесот на проценка ќе бидат консултирани ЛЗП, локалните власти и релевантните владини институции (како Катастар).

Следните водечки принципи за вреднување ќе бидат земени предвид. Во однос на земјиштето и објектите, заменската вредност е дефинирана на следниов начин:

- За земјоделско земјиште, се зема пред-проектната или пред-релокациската (која е повисока) пазарна вредност на земјиштето со еднаков производствен потенцијал или употреба, лоцирано во близина на засегнатото земјиште, плус трошокот за подготовка на земјиштето до ниво слично на она на засегнатото земјиште, плус трошок за регистрација и такса за префрлање на истото.
- За земјиштето во близина на населена област, се зема пазарна вредност пред раселувањето со еднаква големина и употреба, слични или подобрени јавни инфраструктурни капацитети и служби, лоцирани во близина на засегнатото земјиште, плус трошок за регистрација и такса за префрлање на истото.
- За куќи и други објекти, се зема пазарната цена на материјалите за градба на објекти за замена со површина и квалитет слична на, или подобра од, онаа на засегнатите објекти, или за поправка на делумно засегнатите објекти, плус трошок за транспорт на градежен материјал до местото на градење, плус трошок за работна рака и договорни такси, плус трошок за регистрација и такса за префрлање.

При утврдување на трошокот за замена кој ќе им се надомести на ЛЗП, намалувањето на вредноста на имотот и вредноста на употребливите материјали не се земени предвид, ниту пак вредноста на придобивката од проектот да се одземе од вредноста на засегнатиот имот. Таму каде домашните закони не ги исполнуваат стандардите за компензација според целосни трошоци за замена, прирачниците и техничките спецификации за компензација според целосните трошоци за замена на ЕБОР ќе бидат применети.

Компензацијата за земјиште, објекти, бизнис, фиксни подобрувања и други привремени средства ќе се базира врз пазарната проценка, вреднување на продуктивноста, договорените услови, вреднување на труд и материјали, одложување на употребливите материјали и другите

¹⁹ Службен весник на Република Македонија бр. 54/12, 17/13, 21/13, 142/14

платени трошоци. Треба да се забележи дека недостигот на сопственост, овластување или дозвола не се пречка за компензација.

3.3 Краен датум за компензација

Националното законодавство крајниот датум го идентификува како датум кога барањето за експропријација е поднесено и доставено до засегнатите законски сопственици (со правни акти). Според БИ5, кој ги вклучува неформалните корисници или сопственици, крајниот датум е почетокот на пописот и социо-економското истражување.

Датумот на завршување на пописот служи како краен датум за сите ЛЗП. Сите интервјуирани ЛЗП ќе добијат информации за целта на крајниот датумот, како и за спроведување на активности на земјиштето по крајниот датум. Попис означува броење на лицата кои се засегнати од откупот на земјиште во смисла на загуба на имот, заедно со попис на средствата што ги изгубиле овие лица. Пописот вклучува и основни социо-економски податоци, собрани во текот на релевантното социо-економско истражување. Датумот на пописот го утврдува крајниот датум за евидентирање на лицата во заедницата на проектната област кои можат да добијат компензација за изгубените средства и/или помош за преселување и рехабилитација.

Крајниот датум го одредува датумот по кој ниту едно лице кое се пристапува (се сели) во областа на проектот (опортунистички доселеници) нема да има право да добие компензација поврзана со откупот на земјиштето и преселувањето. Лицата кои пристапуваат во областа засегната со проектот по крајниот датум, немаат право на компензација или каква било друга форма на помош за преселување. Слично на тоа, основните средства (како што се структури, култури, овошни дрвја и шуми), создадени по крајниот датумот, нема да бидат компензирани.

Крајниот датум ќе биде објавен во локалните печатени и електронски медиуми од страна на ЈПДП, како и на веб-страницата на засегнатата општина. Дополнително, истото соопштение ќе биде објавено до локалното население во форма на леток поставен на видлива локација во погодената општина, како и локалните огласни табли.

3.4 Обнова на средствата за егзистенција

Според БИ5 на ЕБОР, луѓето чии средства за егзистенција се засегнати од проектот имаат право на мерки за обновување на средствата за егзистенција насочени кон подобрување или барем враќање на животниот стандард на исто ниво како пред проектот.

ЈПДП ќе дизајнира соодветна поддршка за обновување на средствата за егзистенција, а кои ќе се базираат врз наодите од социо-економските истражувања реализирани со цел за мерење и квантификација на егзистенцијата и приходите кои веројатно ќе бидат под влијание на проектот. Таквата поддршка може да вклучува помош при идентификација и пристап до други активности за генерирање приходи/егзистенција, поддршка за земјоделски развој, како што е идентификација на подобрувањата кои би можеле да помогнат на погодените ЛЗП за да го зголемат приносот и приходите на земјиштето), помош за пристап до обука, развој на вештини, можности за работа итн.

4. Активности за имплементација

4.1 Изработка на ПОЗП и процес на негово одобрување

ПОЗП, ако се појави таква потреба, ќе биде изработен од ЈПДП. Нивото на детали во ПОЗП ќе зависи од магнитудата и комплексноста на преселувањето.

Главните активности кои ќе се преземат со ПОЗП, би вклучиле – но и не би се ограничиле на следното:

- Идентификација на и консултација со ЛЗП
- Попис и инвентаризација на загуби на ЛЗП
- Проценка на изгубениот имот
- Развој на матрица за компензација
- Подготовка на индикативен буџет за имплементација

Нацрт ПОЗП ќе биде поднесен до ЕБОР за разгледување и одобрување, по што ќе биде претставен на јавноста од страна на ЕИП за јавна консултација, и во кој ќе бидат отстранети личните и сензитивните податоци. По одобрување од страна на ЕБОР, финалниот ПОЗП ќе биде објавен од страна на ЈПДП.

4.2 Процес на имплементација на ПОЗП

4.2.1 Единица за имплементација на ПОЗП

Во рамките на ЈПДП ќе се формира Единица за имплементација на ПОЗП (ЕИПОЗП) со цел да го имплементира Планот за откуп на земјиште и преселување (ПОЗП). Сите активности наведени во ПОЗП ќе бидат покриени од средства на ЈПДП и комплетирани пред започнување на градежните активности. ЕИПОЗП ќе биде одговорна за подготовка и имплементација на одобрен ПОЗП, под надзор на ЕИП.

Главни одговорности и активности на ПОЕЗП вклучуваат, но не се ограничени на следното:

- Верификација на пописот и податоците за инвентаризација на средствата/имотот на означената парцела за потребите на ПОЗП
- Реализација на катастарско и топографско снимање и обезбедување на точност на податоците од мерењата и инвентаризација доколку е потребно при имплементација на одредени промени во основниот проект
- Непосредна консултација со ЛЗП и претставниците на населените места
- Подготовка на документацијата за регистрација на новите земјишни парцели
- Обезбеди информации за јавноста
- Преговори и договор со ЛЗП
- Достава на компензација и, по потреба, имплементација и надзор на рехабилитациски мерки. Компензациите во готово се исплаќаат на банкарска трансакциска сметка.
- Надгледување на процедурите за поплаки
- Судска разрешница на случаи каде не е постигнат договор
- Експропријација по судски пат, по потреба
- Изградба на инфраструктура (доколку преселување е неопходно) и активности за преселување на ЛЗП

- Подготовка на квартални извештаи

Задоволително комплетирање на ПОЗП е услов за секаков почеток на било какви (физички и градежни) работни активности

4.2.2 Жалби и поплаки

Ќе се формира **Комитет за решавање на поплаки** (КРП) на ниво на проект, а кој ќе биде одговорен за решавање на жалбите и поплаките кои се однесуваат на преселувањето, како и да ги спречи сите несогласувања да бидат пренасочени кон судска постапка. Комитетот ќе вклучува персонал на ЕИПОЗП, претставник на засегнатата општина и 5 претставници на локалните заедници погодени од Проектот. Сличен Комитет за решавање поплаки составен од претставници од ЕИП, локални невладини организации и заедниците, како и независен експерт ќе бидат свикани од ЕИП по потреба, за да ги решат поплаките и жалбите за посложените случаи како што се физичко преселување.

Постапка: Под надзор на ЕИП, при изработка на ПОЗП за проектот, ЕИПОЗП ќе вложи максимални напори за да постигне прифатливо решавање на сите идентификувани прашања за преселување. Доколку овој обид не успее, ЛЗП може по сопствена дискреција да поднесе жалба до судот или до Комитетот за решавање на поплаки. Предложената постапка и механизмите ќе бидат претставени и дискутирани со ЛЗП во раните фази на процесот на подготовка на ПОЗП. Со цел ефективно да се соберат сите поплаки од потенцијалните ЛЗП, ќе биде назначена одредена локација (локации) за навремено депонирање и собирање на сите поплаки. ЛЗП можат жалбите да ги депонираат усно (кои ќе бидат соодветно документирани во моментот на депонирање на жалбата на одредената локација) или писмено. Одговорот ќе биде изработен во рок од две недели по приемот на жалбата. Доколку случајот не биде решен на ниво на Комитетот за решавање на поплаки, било страна може да поднесе жалба до Судот. Сите такси потребни за оваа намена ќе ги плати ЈПДП откако ќе потврди дека ЛЗП е примател на бенефиции од социјални пари. Сите други ЛЗП ќе бидат одговорни за нивните трошоци.

Сите поплаки поврзани со преселување/раселување ќе бидат регистрирани и уважени во рок од 5 календарски дена, и ќе бидат одговорени во рок од 28 дена. Поединците кои поднесуваат свои коментари или поплаки имаат право да бараат нивното име да биде доверливо.

Шемата на механизмот за решавање поплаки е претставена во Додаток 2, а формуларот за поплаки може да се најде во Додаток 1. Структурата на Регистарот за поплаки е дадена во Додаток 3.

Контакт информации на лицето одговорно за поплаки се:

Г-ѓа Билјана Цветковиќ, Оддел за правни работи

Тел: + 389 (0)2 3118-044 лок.312

Факс: + 389 (0)2 3220-535

Email: biljanal@roads.org.mk

Адреса: **Јавно претпријатие за државни патишта**

Даме Груев 14, 1000 Скопје,

Република Северна Македонија

4.2.3 Суд

Судот треба да биде последна инстанца за обраќање во врска со проблемите и потешкотиите со имплементацијата на ПОЗП. Во случај кога жалбите и поплаките во врска со имплементацијата на ПОЗП и компензацијата не се спогодбено решени, и посредувањето од страна на Комитетот за решавање на поплаки е исто неуспешно, ЛЗП има право да поднесе жалба за случајот до Судот, како последна можност. Судската одлука ќе биде последна и извршна.

ЈПДП ќе им обезбеди помош во пристапот до правда на лицата (ЛЗП) што поднеле поплаки и жалби.

Имплементацијата на ПОЗП административно ќе се спроведува во постапките за експропријација, но надоместокот ќе се определи според БИ5. Во случај понудената компензација да не ја задоволува замената, тогаш компензацијата се депонира на посебна сметката за ЛСП, и ЛЗП ќе може да оди на суд.

5. Следење и евалуација

Главната цел за имплементација на ПОЗП е да ги подобри или барем да ги обнови социјалните ресурси и ресурсите на средствата за егзистенција на ЛЗП на ниво како пред проектот. Процесот на имплементација треба да осигури дека оваа цел е постигната во разумен рок со определени ресурси. Затоа, следењето на процесот на ажурирање на ПОЗП, неговото спроведување и испорака на институционална и финансиска помош за ЛЗП е дизајнирано како составен дел на целокупното функционирање и управување на активностите за преселување, редовно следени од вработени на ЈПДП (ЕИПОЗП). ЕИПОЗП ќе обезбеди реализација на навременото следење на индикаторите за мониторинг и евалуација (процес, испорака и индикатори за влијание) на откупот на земјиштето и задачите за преселување/обновата на средствата за егзистенција.

Целта на мониторингот и евалуацијата е да се дадат повратни информации на сите заинтересирани страни за постигнатиот напредок во поглед на навремена и сеопфатна имплементација на ПОЗП, како и да се идентификуваат проблемите што е можно порано за да се олесни доброто приспособување на аранжманите за спроведување. Целите се да:

- да се осигура дека стандардот на животот на ЛЗП се враќа на претходното ниво или се подобрува;
- да утврди дали активностите се во тек според распоредот и дека временските рокови се исполнети;
- да се процени дали компензацијата, мерките за рехабилитација се доволни;
- да ги идентификува проблемите или потенцијалните проблеми; и
- Идентификува методите за брзо ублажување на проблемите.

5.1 Внатрешно следење

Внатрешниот мониторинг рутински ќе го спроведува ЕИП. Резултатите ќе бидат комуницирани со ЕБОР преку редовниот годишен извештај, при што ќе има дел и за известување за

напредокот на случаите на преселување / обнова на средствата за егзистенција / откуп на земјиште. Специфични индикатори за следење ќе бидат:

- Број на јавни средби и консултации со ЛЗП;
- Статус со откуп на земјиштето и плаќања на компензација за истото;
- Надомест за погодените структури и други средства;
- Преселба на ЛЗП;
- Компензација за загуба на приход;
- Избор и дистрибуција на областите за замена на земјиште;
- Активности за обнова на приходите, и
- Поплаки и нивно решавање, вклучително и случаи на суд
- Процент од сите компензации исплатени на засегнатите лица.

Горенаведените информации ќе бидат собрани од ЕИП, преку следните активности:

- Преглед на информациите од пописот за сите ЛЗП;
- Консултации и неформални интервјуа со ЛЗП;
- Длабински истражувања на случај;
- Испитување на примерок на ЛЗП;
- Интервјуа со клучни соговорници; и
- Јавни состаноци со заедницата.

5.2 Надворешно следење

ЕБОР повремено ќе врши надворешен мониторинг на имплементацијата на ПОЗП. Надворешната ревизија на реализацијата, исто така, треба да ја спроведе искусен консултант за преселување.

По имплементацијата на ПОЗП, ЕИПОЗП ќе спроведе кратка анкета меѓу ЛЗП за да го оцени нивното задоволство од процесот и резултатите од ПОЗП. Методологијата за ова истражување дополнително ќе биде елаборирана во ПОЗП.

6. Објава на информации и учество на ЛЗП

ПОЗП ќе биде достапна на јавноста во текот на целото времетраење на Проектот, вклучувајќи ја и неговата евалуација, предвиден како период од 120 дена, додека ПОЗП ќе биде достапен за јавноста во времетраење од 30 дена.

РОЗП е дел од пакетот за објава за овој проект.

Дигитална верзија на документите, на македонски и англиски јазик, ќе биде објавена на веб-страниците на:

- **ЈПДП:** www.roads.org.mk
- **ЕБОР:** <http://www.ebrd.com>
- **Општина Чучер - Сандево:** www.cucersandevo.gov.mk

Печатени копии ќе бидат достапни и на следните адреси:

- **ЈПДП** во Скопје – ул. Даме Груев 14, 1000 Скопје
- **Општина Чучер - Сандево**, с. Кучевиште

Двата документи ќе им бидат презентирани на ЛЗП во процесот на откуп на земјиштето, особено на ранливите групи²⁰ (доколку бидат идентификувани такви), а влијанието на проектот врз нивниот имот и нивните права мора да им биде објаснето. Печатени копии од документацијата ќе бидат достапни и во засегнатата општина. ЈПДП е одговорно за сите објави на документи поврзани со овој проект.

Како што е наведено во погорните делови, ЛЗП ќе учествуваат во текот на процесот на развој и имплементација на активностите за преселување, како и во процесот на откуп на земјиште. Тие ќе бидат консултирани од страна на ЈПДП и ЕИП и ќе бидат поканети да учествуваат на јавен/онлајн состанок што го одржува општината во раните фази на процесот.

ЈПДП ќе одржи јавна консултација за нацрт верзијата на ПОЗП. Јавните консултации за ПОЗП ќе се одвиваат во форма на јавен состанок на кој засегнатите лица ќе добијат информации во врска со главните и важни одредби во ПОЗП, како што се: крајниот датум, критериумите за подобност и правата, модалитетите на компензација, жалбите и процедурите за поправка на оплаки.

Активностите за консултација треба да го следат распоредот на Проектот и треба да започнат пред почеток на градежните активности, откако ќе се дефинираат точните засегнати имоти и средства за живеење, ќе се заврши проектирањето на автопатот и процесот на процена на имотот, но и ќе се заврши социо-економското истражување.

Доколку поради пандемијата COVID-19 не е возможно да се организира јавен состанок со засегнатите сопственици/закупци на имот со физичко присуство²¹, ЈПДП ќе организира онлајн презентација и дискусија²². Процесот на регистрација за онлајн учество ќе започне една недела пред состанокот и ќе ги опфати сите засегнати лица (сопственици и закупци) со претходен контакт воспоставен преку редовна пошта, најмалку две недели пред состанокот.

²⁰ Терминот ранливи групи се однесува на лица или групи на лица кои, поради родот, родовиот идентитет, сексуалната ориентација, религијата, етничката припадност, домородниот статус, возраста (вклучително деца, млади и повозрасни лица), физичката или менталната попреченост, писменоста, политичките ставови или социјалниот статус, можеби ќе бидат повеќе засегнати од влијанието на проектот од другите. Ранливите поединци и/или групи, но не е ограничено на лица во ранливи ситуации, како што се лица кои живеат под прагот на сиромаштија, без имот, живеалишта на самохрани родители, заедници кои се зависни од природните ресурси, работници мигранти, бегалци, внатрешно раселени лица или други раселени лица кои не можат да добијат заштита според националното и/или меѓународното законодавство.

²¹ (Службен весник на Република Северна Македонија, Бр. 263/20, 04.11.2020). ВРСМ на 03.11.2020 година донесе Одлука за превентивни препораки, наредени мерки, наменски протоколи, планови и алгоритми за постапување за заштита на здравјето на населението од заразната болест COVID-19 предизвикана од вирусот SARS-CoV-2, предметите и временскиот период на нивната примена.

²² Stakeholder engagement (PR10) EBRD briefing note - COVID-19; 15 април 2020 (достапно на: <https://www.ebrd.com/covid19-consultation.pdf>)

Доколку е можно да се организира состанок со физичко присуство, истиот ќе се организира во просториите на општина Чучер - Сандево или просториите на ЈПДП. Во спротивно, ЈПДП ќе користи одредби за вклучување на засегнатите страни и објава на информации опишани во Планот за вклучување на заинтересираните страни и ќе организира онлајн состанок.

Во овој момент не е можно да се предложи точната временска рамка за активностите поврзани со објава на информации и вклучување на заинтересираните страни со засегнатите сопственици/закупци на овој проект, во однос на ПОЗП.

ЛЗП ќе бидат вклучени и во комисиите што ќе се формираат, а кои ќе обезбедат нивно учество во процесот на донесување одлуки во различните фази од процесот на ПОЗП: подготовка и имплементација.

7. Трошоци и буџет

Во моментот нема доволно информации за обезбедување индикативен буџет за вкупниот процес на преселување, бидејќи дел од проектот се уште е во фаза на проектирање.

Сите трошоци поврзани со ПОЗП ќе бидат на товар на ЈПДП.

Буџетот потребен за имплементација на ПОЗП ќе биде утврден по завршувањето на активностите на пописот и истражувањето, како и договорената помош, откако ќе се идентификува точниот број на ЛЗП.

Буџетот ќе ги покрие ставките поврзани со компензација за земјоделски култури/предмети/земјиште, средства за обновување на средствата за егзистенција, помош за преселување, мониторинг и евалуација, како и непредвидени и административни трошоци.

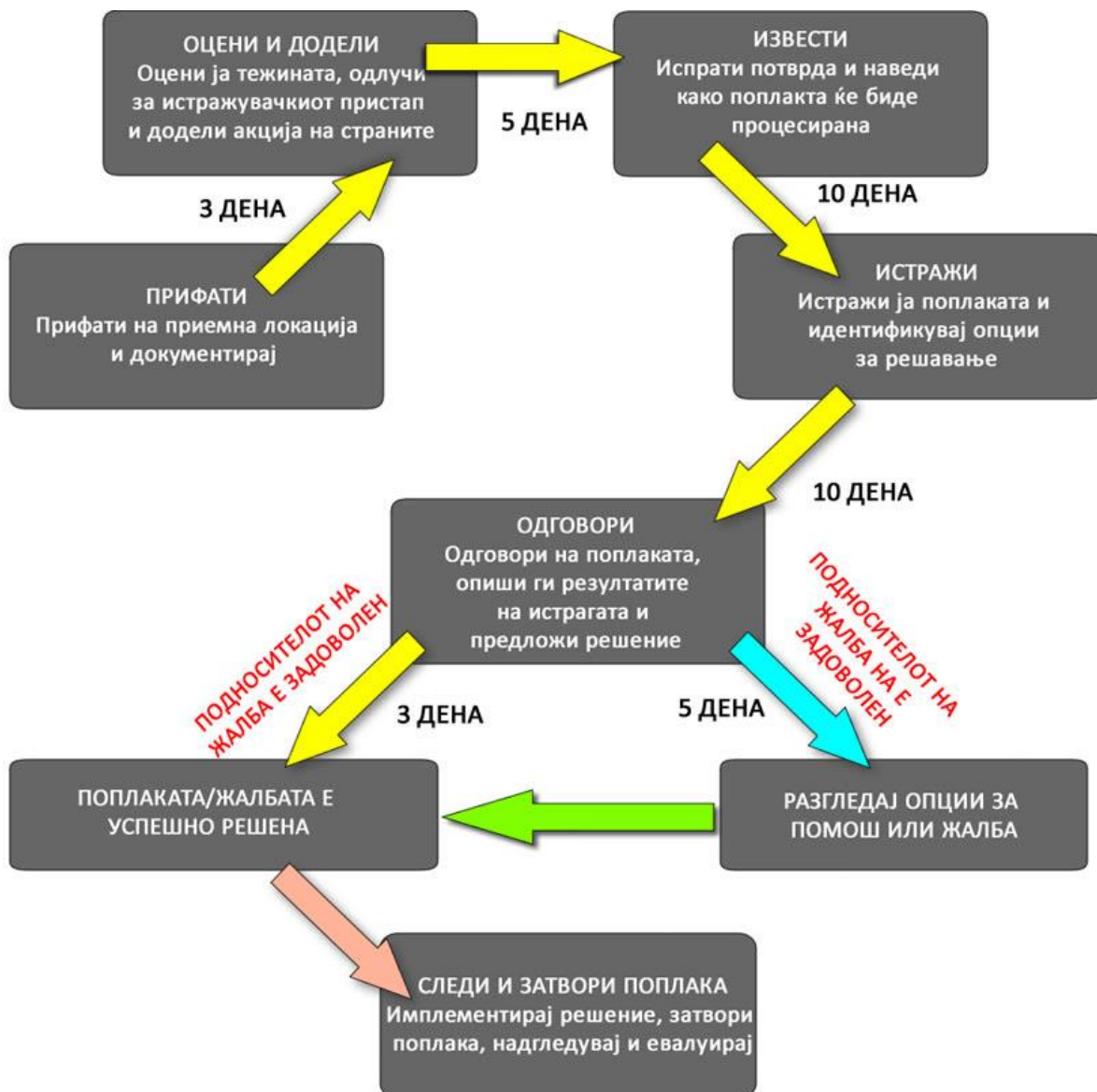
ДОДАТОЦИ

ДОДАТОК 1: Образец за поплаки

Приемен број:	
Цело име и презиме: (Можете да поднесете поплака и анонимно, доколку сакате да не го откриете вашиот идентитет на трети страни, без согласност)	
Контакт информации: Ве молиме означете како сакате да ве контактираат (пошта, телефон, е-пошта)	• Пошта: (Наведете поштенска адреса) _____ • Телефон: _____ • e-mail: _____
Префериран јазик на комуникација:	☐ Македонски ☐ Албански ☐ Друг: _____
Опис на инцидентот/поплатата: Што се случи? Каде се случи? Кому се случи тоа? Кој е резултатот од проблемот?	
Датум на поплака:	☐ Еднократен инцидент/поплака (датум _____) ☐ Се случи повеќе од еднаш/колку пати? (_____) ☐ Континуирано/Тековно се одвива
Што би сакале да се случи за да се реши проблемот?	
Потпис: Ве молиме испратете го образецот до: Г-ѓа Билјана Цветковиќ Tel: + 389 (0)2 3118-044 лок.119 Fax: + 389 (0)2 3220-535 email: biljanal@roads.org.mk	Датум Јавно претпријатие за државни патишта Даме Груев 14, 1000 Скопје, Република Северна Македонија

ДОДАТОК 2: Процедура за решавање поплаки

ДОДАТОК 3: Информации во регистарот на поплаки

Регистарот за поплаки, во дигитален формат, како табеларна датотека, треба да ги содржи следните информации:

ВНЕС:

Иницијатор
Место на живеење
Тип на проблем
Име и презиме
Контакт информација
Датум на внес
Потврда за прием на поплака

ПРОБЛЕМ:

Опис на проблемот
Предложено решение
Акции што треба да се преземат за да се реши проблемот

ИЗЛЕЗ:

Датум на затворање
Следење на поплаката
Резултат од интервенцијата
Повторувачка Да/Не

ДОДАТОК 4: Предлог содржина за ПОЗП

Планот за откуп на земјиште и преселување (ПОЗП), во најмала рака ќе вклучува:

- Опис на проектот, вклучувајќи експропријација на земјиште, економска загуба и веројатни категории/обем на влијанија
- Оправдување дека преселувањето/економската загуба е неизбежна (ако е така) и опис на она што било направено или ќе се направи за да се намалат влијанијата
- Опис на принципите и целите на политиката кои управуваат со откупот на земјиштето, потенцијалното преселување, обновувањето на средствата за егзистенција, компензацијата и сродните социјални влијанија
- Критериуми за подобност за дефинирање на лицата засегнати од проектот (ЛЗП) и анализа на различниот опсег на влијанија на проектот врз нив
- Правна рамка која ги сумира националните закони, обичаи и регулативи и барањата на политиката на ЕБОР
- Опис на процесот спроведен за социо-економски истражувања и попис
- Опис на методите за вреднување на засегнатото земјиште и други средства
- Матрица на права, која ги специфицира подобноста и стандардите за компензација и помош што треба да им се обезбедат на ЛЗП за да се заменат сите видови загуби, како што е соодветно, и да се врати нивниот социо-економски статус. Ова треба да ги земе предвид специфичните потреби на сите засегнати групи (вклучувајќи ги и носителите на права како што се сопружниците и членовите на семејството со/без сопственички права, оние без сопственост и/или кориснички права, оние без градежни дозволи итн.)
- Предлози за соодветни, финансиски остварливи и одржливи опции за релокација и/или обновување на средствата за егзистенција во рамките на постоечките културни, социјални, економски и правни параметри
- Рамка за значајно ангажирање на заинтересираните страни и консултации со мажите и жените засегнати од проектот за сите релевантни аспекти од планирањето и спроведувањето на проектот, особено сите процеси на преселување и/или обновување на средствата за егзистенција, во согласност со БИ10 на ЕБОР за Објава на информации и ангажирање на заинтересираните страни
- Организационски процедури во однос на институционалните одговорности за испорака на правата и спроведувањето на ПОЗП
- Опис на процесот на имплементација, поврзувајќи го спроведувањето на преселувањето со градежните работи, по потреба;
- Опис на детални, независни механизми за разрешување на поплаки управувани од Клиентот и други субјекти (на пр. медијација)
- Опис на рамката и активностите за внатрешен и надворешен мониторинг и евалуација и известување, вклучувајќи ги предложените индикатори и временската рамка за известување
- Насоки за тоа како да се максимизираат позитивните влијанија на Проектот врз локалните мажи и жени, како што се можностите за локално вработување, како и специфичните социјални аспекти на проектот кои можеби ќе треба да се решат во фазата на планирање и
- Детален буџет кој вклучува преселување/обновување на средствата за егзистенција и придружните трошоци за компензација и временска рамка за имплементација.